

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר' **משה שניצר**
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

האשה
החשובה ורופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 971

מסכת שבועות ל"ג - ל"ט ♦ פרה ט', א' - ט', ז'

בס"ד, י"ג טבת תשע"ח

השבוע בגליון

- ♦ מדוע אומרים "תחנון" ביום בר המצווה?
- ♦ האומה נוטלת אחריות על נער בר מצווה
- ♦ מנהגי ישראל - באלו מנהגים חייב אדם לדבוק
- ♦ יולדת שנדרה - בני יוקדש ללימוד תורה

♦ האם על ה"ערב" לחזור בתשובה לאחר שהחוטא חזר בתשובה?

- ♦ סיוד בית כנסת שעל קירותיו כתובים השמות הקדושים
- ♦ הדבקת סידור על קירות בית הכנסת
- ♦ הפתרון לכורכי הספרים
- ♦ מחיקת ניקוד של שם ה'

דבר העורך

אמת - דרך חיים

פעמים רבות עומדים אנו תמהים אל מול הנהגותיהם הנפלאות של גדולי ישראל, ששאבו וינקו אל פנימיותם מן התורה הקדושה שעמלו בה, ועל ידי כך כל הנהגותיהם, בחול ובקודש, נעשו על פי אמת מידה צרופה, ובכל צעד ושעל בחייהם בחנו ובדקו שלא ייצא חלילה מכשול מתחת ידם. לפנינו שני מעשים מאלפים בעניין זה.

כידוע, הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל היה הולך ובא במסדרונות השלטון, שכן כחו היה רב עמו, הן בלשונו והן באורחותיו שנודעו לשם ולתהילה ובכחם הצליח להמס את לב השלטון שיסיר את רוע הגזירה מעל אחינו בני ישראל.

ויחי היום ואל רבי עזריאל הגיע רץ שלוח מטעם קהילה רחוקה ובפיו מסר מאת פרנסי אותה קהילה, כי ילך וימחר אל בית השר הממונה, לחלות את פניו ולרצותו למען יסיר מעליהם גזירה קשה אותה הטיל על ראשם.

חיה זה בשבת קודש. רבי עזריאל חבש את מגבעתו, ובעודו רוכס את כפתורי גלימתו הרבנית, הזדרז אל בית השר כדי לפעול לטובת אחיו היהודים. קשה ומרה היתה הגזירה והיה צורך לפעול בעיצומו של יום השבת כדי להסירה.

רבי עזריאל נהג לעשן סיגריות שבתקופתו לא נודעו כמזיקות, ועל כן כאשר הופיע בפני מוכרו השר, כיבדו הלה בסיגריה משובחת שהחזיק עמו.

רבי עזריאל חשש להשיב את פני השר ריקם, כדי שלא להעלות את קצפו וזעמו, ועל כן ענה לו בתבונה: האם אינך יודע שאיני מעשן כלל ועיקר? השר שמע זאת השיב את הסיגריה למקומה, ורבי עזריאל החל לשוחח עמו על אודות אותה קהילה רחוקה.

דף לה/א ויש שמות שאין נמחקין

סיוד בית כנסת שעל קירותיו כתובים השמות הקדושים

חומרתו הרבה של איסור מחיקת שם מן השמות הקדושים ידועה היא. העובדה, כי השמות הקדושים נכתבים בסידורים, בחומשים, בספרי תורה ולעיתים על פרוכות או אף על קירות בתי הכנסת, זימנה את הפוסקים להתייחס לנושא זה מצדדים שונים, שעיקרם, כיצד ניתן למחוק שמות אלו מבלי לעבור על איסור. אחת השאלות המעניינות, כמו גם המעשיות ביותר היא, האם גם כיסוי שם ה' נחשב למחיקתו?

הדבקת סידור על קירות בית הכנסת: באחד מבתי הכנסת בבני ברק, תולים מידי שבוע את גליון "מאורות הדף היומי" על לוח המודעות, כדי לאפשר לכל הקהל לקרוא בגליון, כך גם בבית הכנסת פא"י בבורו פארק שבניו יורק. ואילו גאב"ד שטרסבורג, הגרא"ד הורביץ זצ"ל, מספר (שו"ת "קנין תורה בהלכה" ח"ב סי' נ"ז): "בימי ילדותי בגליציה אזכור בבית הכנסת בעירנו שהיה דבוק בכותל שלצד הפתח כמעט סידור שלם, עמוד אחר עמוד, עבור המתפללים שאין להם סידור. ומסתמא בצד השני היה גם כן נדפס, והיה דבוק לכותל לעולם, ונמצא שלא חששו מה שהשמות הקדושים דבוקים ומכוסים. אך מי יודע אם היה כל זה ברצון חכמים? כי נער הייתי ולא ידעתי לשאול על זה". סיפור זה נכלל בתשובתו למהדיר ספרים ששאלו, אם מותר להדביק דפי ספרים ישנים על לוחות צילום הדפסה, כדי להדפיסם מחדש. על ידי ההדבקה מתכסה צידו השני של הדף בלוח הצילום, באופן בלתי ניתן להפרדה. השמות הקדושים שבצידו הדבוק של הדף אינם נמחקים, אך מתכסים לעד. זהו בדיוק המקרה המתואר בהדבקת דפי הסידור על קירות בית הכנסת. המותר הדבר? [קירות בית הכנסת כבר עמדו לדיון בפני הפוסקים, כאשר נכתבו עליהם שמות והיה צורך לעשן את הקיר, והם אסרו זאת (ראה "נודע ביהודה" או"ח סי' י"ז, הובא ב"פתחי תשובה" יו"ד סי' רע"ו ס"ק ט'). אולם, העישון מהווה מחיקה, ולעומת ההדבקה אינה אלא כיסוי בעלמא].

כמאה וחמישים שנה קודם לכן נשלחה שאלה דומה אל רבי עקיבא איגר זצ"ל (שו"ת רעק"א ח"ב סי' ט"ו), אודות כורך ספרים בעיר ליפנא. במלאכתו הוא הדביק דפים על גבי דפים, ועל ידי כך התכסו השמות הקדושים באופן בלתי הפיך.

מתברר, שעוד שנים רבות קודם לכן נשאלו שני גדולי עולם, רבי מאיר איזנשטט זצ"ל, בעל "פנים מאירות" (ח"א סי' מ"ה) ובעל "מעיל צדקה" (סי' כ"ג), אודות סיוד כתלי בית הכנסת שנכתבו עליהם שמות מן השמות הקדושים. ה"פנים מאירות" כתב, כי הדבר מותר, וכהוכחה לדעתו הביא את ציווי

צעילוי נשמת

מרת **זיסל אוסלקה** ע"ה
ב"ר פנחס יוסף הלוי ז"ל
נלב"ע י"ח טבת תשס"א
תנצב"ה

הונצחה ע"י חתנה ובתה ידידינו הר"ר **שלמה לוי** ה"ו
זווג מרת **עדינה** תח"י וב"ב - תל אביב

צעילוי נשמת

הר"ר **יששכר בן דוד** ז"ל
ב"ר יעקב צבי ובת שבע ז"ל
נלב"ע ט"ו בטבת תשנ"ה
תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

הר"ר **אריאל זליכוב** ז"ל
ב"ר צבי הכהן ז"ל
נלב"ע י"ב בטבת תש"ע
תנצב"ה

הונצח ע"י משפחות **זליכוב** שיחיו - ת"א

לעילוי נשמת

ר' **משה איסר פינקלשטיין** ז"ל ב"ר חיים יוסף יצחק ז"ל
נלב"ע י"ח טבת התשע"ג **תנצב"ה**

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

התורה לבני ישראל אשר עברו את הירדן, לכתוב את התורה על אבנים ולאחר מכן לסוד אותן בסיד (עיי' סוטה לה/ב). הרי לנו, כי כיסוי אינו נחשב למחיקה. אולם, לדעת בעל "מעיל צדקה", יש לחלק בין המקרים. סיד על אבן ניתן לגירוד בלא שייזק הכתב שעל האבן. לעומת זאת, סיד על גבי סיד אינו ניתן לקילוף בפני עצמו. כאשר ניתן ליטול את הכיסוי והכתב ישאר על מכוננו, אין בכיסוי משם מחיקה. אולם, סיד כתלי בית הכנסת שוב לא יאפשר גישה לשם ה', שכן כאשר ינסו לגרד את הסיד, גם יתקלף הסיד התחתון על האותיות הקדושות שתחתיו [כפי הנראה, כתב הגרע"א, חזר בו בעל "פנים מאירות" מדעתו]. למעשה, פוסקים רבים (המהרש"ם י"ד סי' קפ"ד, רעק"א שם בשם הפמ"א והמע"צ שם ועוד) החמירו וכתבו, כי אין לכסות את שם ה' בכיסוי שאינו ניתן להסרה. (לעומתו, ב"עצי לבונה" י"ד סי' רע"ו היקל בכך).

הפתרון לכורכי הספרים: העצה שאפשר להעניק לכורך הספרים בליפנא ולמהדיר הספרים בשטרסבורג היא, להדביק פיסת נייר על השמות הקדושים או על העמוד כולו, כשהדבק מונח בקצוותיה בלבד, ונדבק סביבות האותיות ולא עליהן ממש. על ידי כך, לא יזקו השמות הקדושים החבויים תחתיה בבטחה, כאשר יוסר הדף המכסה אותם, וכיסוי אשר כזה אינו אסור (רעק"א שם. עיי"ש שכתב "שזה אם אי אפשר על ידי נכרי").

דף לה/ב כל הטפל לשם... לאחריו אינו נמחק

מחיקת שם השם ונטפלין

בסוגייתנו אנו למדים כי "נטפלין", היינו, אותיות שהצטרפו בכתביה לשמו של הקב"ה, כגון, "אלוקיך", "אלוקינו", "אלוקים" ועוד. קדושות המה ואסור למוחקן. לדעת רבים, דין זה הוא מדרבנן (ט"ז י"ד סי' רע"ו ס"ק ד' ועוד. עיי' שו"ת "נודע ביהודה" קמא י"ד סי' ע"ו, קס"ט ועוד), אך יש הסוברים, כי איסור זה מן התורה הוא ("אור החיים" דברים, פרשת ראה, ושו"ת "חתם סופר" י"ד סי' רפ"ג). בעל ה"אור החיים" הקדוש אף מצא רמז לכך בפסוק (דברים יב/ד) "לא תעשו כן לה' אלקיכם", אשר ממנו למדו חז"ל את איסור מחיקת שם ה'. לדבריו, התיבה "לה" רומזת לכל שמות הקב"ה המנויים בסוגייתנו, והתיבה "אלקים" מרמזת על איסור מחיקת כל האותיות הנתפלות לשמות ה'.

מחיקת ניקוד של שם ה': שאלה מעניינת נשאל המהרי"ל (שו"ת סי' קצ"ב), אם מותר למחוק את סימני הניקוד של שם ה', והשיב, כי על אף חשיבות סימני הניקוד, כדברי רבינו בחיי שהוא כ"נשמה לאותיות", מותר למוחקם, מאחר שתורת הניקוד נמסרה למשה רבינו בעל פה ואין הניקוד חלק משמות ה', אלא כפירוש בלבד, ולפיכך, אין הם מתחברים להיות גוף אחד עם האותיות [עיי' "מנחת חינוך" מצווה תל"ז, שהמנקד את שם ה' בניקוד שגוי, הרי הוא כמחוק את שם ה' ועובר על איסור מדאורייתא. וראה ב"ברכי יוסף" סי' רע"ו אות כ"ו בשם מהר"י חאגיז שנסתפק בדבר, והובא ב"פתחי תשובה" שם ס"ק י'. רבני בית מדרשנו העירו, שיש מקום לדון בחילוק בין דין זה לדינו של המהרי"ל הנזכר].

הצרת עוביה של אות משם ה': בהקשר ל"נטפלין" גם ניזונה שאלת הצרת אותיות שם ה'. לעיתים נזקק הסופר להפחית מעט מעוביה של אות מסויימת, כדי להתאימה לחברותיה, או כדי ליצור מרווח מתאים בין מילה למילה. לדעת בעל "נודע ביהודה" (שו"ת, י"ד סי' קס"ט), הרי זה בכלל "נטפלין", היינו: כשם שאסור למחוק אות שנסמכה לשם ה' והתחברה עמו, אף שאינה מגוף שם ה', כך גם עוביה של האות חשוב כנסמך וכנטפל לשם ה', ואין למוחקו.

אולם, בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה תל"ז) מתיר לכתחילה להצר אות על ידי מחיקת חלק מעוביה. לדעתו, קיים חילוק מהותי בין מחיקת אות הסמוכה לשם ה', למחיקת חלק מעוביה של אות משם ה' עצמו. שכן, איסור מחיקת שם ה' קובע, כי אין למחוק את שמו יתברך. מעתה, אומר בעל ה"מנחת חינוך", המוחק אות נטפלת, ביצע פעולת מחיקה. אך הצרת עוביה של אות מסויימת אינה פעולת מחיקה כלל ועיקר, מאחר שהאות נותרה שרירה וקיימת. אולם, הפוסקים הסכימו, כי יש איסור לעשות כן, לכל הפחות מדרבנן. אמנם, כאשר המחיקה נדרשת לצורך הכשרת ספר תורה, לא נאסרה מחיקה זו (עיי' "קסת סופר", לשכת הסופר חקירה י"ד).

כיצד מותר לכתוב את שם ה'? הבה נתבונן בסופר סת"ם העושה את מלאכתו נאמנה ועומד לכתוב את השם י"ה-ו'-ה'. לאחר כתיבת שתי האותיות הראשונות, לפניו שם קדוש-י"ה. כאשר הוא ממשיך וכותב את האות השלישית, "ואו", הוא מבטל את משמעות המילה בעלת שתי האותיות שכבר נכתבה. האם בכך אין הוא מוחק את שמו של הקב"ה? [אמנם, עם סיום כתיבת האות הרביעית נמצא שלא מחק מאומה, אך לכתחילה, עדיף שלא לקלקל כלל, עיי"ש שהוכיח כן].

מכח שאלה זו הוכיח בעל ה"מנחת חינוך" (מצווה תל"ז), כי אין לכתוב את שם ה' מן הסוף להתחלה. שכן, לו היה מותר לעשות כן, היו הסופרים צריכים לנהוג כן, כדי שבמהלך כתיבתם לא ימחקו את שם ה', שכבר נוצר על ידי כתיבת שתי האותיות הראשונות... [זו היתה מעלתו של בן קמצר (יומא פ"ג משנה י"א), אשר כתב את שם ה' בארבע קולמוסים בבת אחת]. (ועיי' "פתחי תשובה" סי' רע"ו ס"ק ה' וב"לשכת סופר" חקירה י' מה שהשיג על דבריו).

משעוסקים אנו בכתביה בסדר הפוך, נציין את שאלתו של רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל אודות דברי גמרתנו, כי רק הנטפלין לשם לאחריו מתקדשים. היינו: הכותב "לה", אין האות "למד" מתקדשת, שכן, בשעת כתיבתה לא היה מאומה בינה לבין שם ה'. רק האותיות הנלוות, אשר נכתבו לאחר כתיבת שם ה' וצורפו אליו, מתקדשות.

מה עלה בגורל בני אותה קהילה אין אנו יודעים. האם הצליח הרב לשכנע את השר להסיר את עולו מעליהם, או שמא הם נאלצו להאנק תחת גחמתיו של השר, גם זאת אין אנו יודעים. אולם, נותרה בידינו ידיעה אחת, ידיעה חשובה לדורות - מאותה פגישה שאירעה בשבת קודש, פסק רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל מלעשן! הוא, שהיה עמוד האמת והיושר והאיר לרבים את דרכם, החליט כי עליו לעמוד בדיבורו, ומאחר שאמר לשר הנכרי שאינו מעשן, עליו לעשות כן. לא יום, גם לא שבוע, לא חודש ואף לא שנה עמד רבי עזריאל בדיבורו. כל ימי חייו הוא לא הכניס לפיו סיגריה לאחר אותן מלים שהשמיע בפני השר!

אכן, גדולי ישראל הקפידו שכל אורחותיהם והנהגותיהם יהיו על פי מידת האמת בלבד.

מעשה מעניין התרחש עם רבה של קוממיות, הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל.

לאחר השואה האיומה, שרדו לו להרב מנדלזון זצ"ל, קרובים ספורים בלבד שעלו לארץ ישראל, שאחד מהם היה זכר להקים משפחה שהרב מנדלזון זצ"ל היה להם אהב, דואג ומכוון בכל ענייניה. פעם אחת, היה זה מספר ימים לפני פרוס חג הפסח, חשק בחור צעיר בן לאותה משפחה, לראות במו עיניו את אפיית המצות במאפיית קוממיות שבהשגחת קרובו הדגול.

השמש להטה באותו יום, והבחור עשה את דרכו באוטובוס מיושן בואכה המושב קוממיות. **כדרכו**, קיבלו הרב בביתו במאור פנים, וכפי שנוהג היה תמיד, צירפו אליו ללימודו תוך שהוא מקלף עבורו פרי ומגיש לו למען יתרענן מן הדרך הארוכה והמייגע. כעבור זמן מה סימו השניים את לימודם, והבחור שח בפני קרובו הגאון, כי טרח ובה אליו כדי לראות את אפיית המצות שבמאפיה הנמצאת תחת פיקוחו של הרב. "וודאי, וודאי" נענה הרב, ונטל את הצעיר בזרועו להוליכו לעבר המאפיה.

כאשר נגלה לעיניו המבנה בו שכנה המאפיה, החל הבחור לנקות את בגדיו במרץ, ופשפש בכיסוי שוב ושוב כדי לבדוק שאין בהם פירור חמץ חלילה והמשיך לעמוד בחדווה עם הרב לעבר פתח המאפיה. **מששהיננו** לצעידה אל המבנה, החל לבסובב את בניין המאפיה אנה ואנה, כשהוא תר בעיניו אחר דבר-מה. הבחור ביקש לעזור, ושאל את הרב מנדלזון זצ"ל במה הוא יכול לסייע לו. "כסא או שרפרף אני מחפש", השיב הרב. "כסא? שרפרף? שאל הצעיר, "לשם מה?" הרב כבר אחז בידו שרפרף עץ ישר ורעוע, כאשר הניח יד רכה על כתפו של קרובו הצעיר ולימדו לקח מופלא בהלכות דרך ארץ: "הבט חביבי, כדי להמנע במאפייתנו מחשש חמץ, חס וחלילה, הנהגנו חוק ולא יעבור, שלאיש אין זכות כניסה לתוך המאפיה לבד מאשר לעובדיה". הבחור כבר עמד להצביע על עצמו, כאומר: "אבל דוד, הן קרובים אנו, כלום אינך יכול לעשות דבר-מה עבורי?" אך הרב מנדלזון זצ"ל המשיך בדבריו, תוך שהוא מתבונן בו בעיניו הפיקחיות: "אלא מה אתה רוצה לומר, שמשום שאתה קרובי היקר אעשה עמך "פרוטקציה", אה? ובכן יקירי, "פרוטקציה איז חוסר יושר!" - פרוטקציה הינה חוסר יושר - לצערי הרב איני יכול להיענות לבקשתך להכנס אל המאפיה".

הרב מנדלזון זצ"ל סיים את דבריו, והעמיד את השרפרף ליד קיר המאפיה כשהוא מסמן לקרובו: "עלה על השרפרף. שם, למעלה, ישנו אשנב צר דרכו תוכל להביט על מלאכת האפיה..."

"כל חיי", סיפר אותו בחור, "לא אשכח את הלך שולמתי מקרובי הגאון רבי בנימין מנדלזון זצ"ל, שהאמת היתה נר לרגליו, ובכל מצב ואופן הוא לא סר ממנה ימין ושמאל".

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק. תפק: mendelson@meorot.co.il : 03-570-67-93 דוא"ר

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף לג/א רוב גוססים למיתה

מי יהיה הרב הבא?

בעת שהגאון רבי דוד אופנהיים זצ"ל, רבה של פראג, שכב על מיטתו בסוף ימיו, פנו אליו הפרנסים ושאלוהו מי ימלא את מקומו. ענה להם הגאון: "ודלמא ר' מאיר הוא?". מאוחר יותר נסתלק לבית עולמו.

המשפט הסתום הביא את הפרנסים להחליט, כי הרב שיפענחנו ימלא את מקומו המיוחס של רבי דוד אופנהיים זצ"ל.

כשהגיעו אל רבי יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל ה"נודע ביהודה", ביאר להם את כוונת רבם: בעת ששאלתם את רבכם מי ימלא את מקומו, הרהר לעצמו, כי אף שרוב גוססים למיתה, מכל מקום, רבי מאיר סובר שיש לחשוש למיעוט הגוססים שמתאוששים, ואם כן יתכן כי הוא עוד יקום ויוסיף לכהן ברבנות, ולפיכך לא מיהר לענות לכם... אכן, בעל ה"נודע ביהודה" התמנה לרבה של פראג...

דף לה/ב אנת מלכא מלך מלכא

מלך מלכי המלכים

בליל שבת, בעת שירת "שלום עליכם", אנו מכנים את הקב"ה בשם "מלך מלכי המלכים". מיהם מלכי המלכים הללו, שעליהם מולך הקב"ה? אין פשוט מזה, אומר ה"חתם סופר" זצ"ל (במדבר ד/ט). הלא ישראל עם סגולה מכונים "מלכים" בתורה, ככתוב (שמות יט/ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים". מעתה, הקב"ה הוא, איפוא, המולך על מלכי אומות העולם, המולכים על המלכים, הלא המה בני ישראל.

דף לה/ב כל הטפל לשם... לאחריו אינו נמחק

הבדל קטן אך גדול

דרש המגיד מקווינין: "כל הטפל לשם, לפניו" - אם הוא כהולך לפני הקב"ה, וכאלו לשם, לפניו" - אם הוא כהולך לפני "נמחק", תורתו ומעשיו בטלים. אולם, "לאחריו", היינו, אם הוא מהלך אחר ה', בסיועו ובעזרתו, וכאלו מדיליה אין לו כלום - "אינו נמחק" ("עבודת ישראל").

דף לה/א אם לו לא יגיד

לא - לו

בסוגייתנו מבואר, שאין העדים חייבים משום "שבועת העדות", אלא אם כן הושבעו מפי התובע, משום שנאמר (ויקרא ה/א) "אם לוא יגיד ונשא עונו", ודרשו חז"ל את המילה "לוא" שכתבה בכתב מלא: אם לו לא יגיד, היינו: אם לתובע לא יגיד ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור. בדרך זו גם מפרש רבי מאיר שמחה הכהן זצ"ל מדווינסק את דברי רחל לאביה לבן הארמי בעת שחופש את התרפים (בראשית לא/לה) "כי לוא אוכל לקום מפניך" - היא יכולה היתה גם יכולה לקום, אם לא לו - לא מפניו ("משך חכמה", פרשת ויצא).

דף לה/ב גדולה הכנסת אורחין

האתרוג האורח

סיפר הגר"ח ברים זצ"ל: פעם אחת, בהיותי צעיר לימים, התעכבתי בבני ברק עד שעה מאוחרת בלילה, והחמצתי את האוטובוס האחרון לירושלים. בלית ברירה נשארתי ללון אצל ה"חזון איש" זצ"ל. מפליא היה לראות את הנהגתו של החזון"א במצות הכנסת האורחים שזכה לה. הוא טרח רבות בשימושי, ואף כלי לנטילת ידים הכין ליד מיטתי, בעוד הסטיפלר זצ"ל וזוגתו ע"ה גוררים מזרון וכלי מיטה עבורי. הדבר גרם לי אי נעימות. כשהערתי לחזון"א על כך, אמר לי: מאימתי האתרוג מביע את דעתו כיצד לנוטלו? ("קונטרס שמונת ימי חנוכה").

שאל רבי צדוק הכהן: ומה דינה של אות נלווית, אשר נוספה לראש המילה לאחר שכבר נכתב שם ה', כגון, שלאחר שכתב ה', הוסיף את האות ל' בראשה? מסתבר, אמר רבי צדוק, שבמקרה זה האות "למד" תתקדש ("אוצר המלך", יסודי התורה, פ"ו הל' ג). אולם, בעל "לשכת הסופר" חולק על כך (סי' י"א ס"ק י"ד עיי"ש, ועיין "פירות תאנה" לשבועות, כאן, עמודים קמ"ז-ח).

נסיים בציון נידון נוסף הנובע מסוגייתנו. נחלקו הפוסקים, מה דינם של ה"נטפלין" לאחר ששם ה' נמחק, אם בזדון ואם בשגגה. יסוד הספק הוא, אם הם תלויים באותיות שם ה' הסמוכות אליהם, וממילא עם העדרן גם פורחת קדושת ה"נטפלין, או שמא עתה, קדושה עצמית להם (ראה "משנת סופר" סי' י"א ס"ק כ"ו).

דף לט/א שכל ישראל ערבין זה בזה

כל ישראל ערבים זה לזה

גמרתנו עוסקת בכלל הידוע "כל ישראל ערבים זה בזה". כלל זה אינו ביטוי מילולי מרהיב, הבא לבטא את האחוה השוררת בין יהודי לרעהו, אלא הוא נושא בחובו את האחריות הכבידה המוטלת על כתפי כל איש ישראל למעשיו של רעהו היהודי, כאשר יש בידו למנוע את מעשה העבירה, ואם לא עשה כן, הרי הוא נתפס בעונו, אף כי אין עונשו חמור כעונשו של החוטא [לבד משבועה, שנאמר בה "לא ינקה" ועבירות חמורות. עיי' תוס' ד"ה "שנאמר"].

האם על ה"ערב" לחזור בתשובה לאחר שהחוטא חזר בתשובה? מחלוקת מעניינת בין הפוסקים, מסייעת בידינו לעמוד על מהותה של ה"ערבות". העובר על איסור צריך לחזור בו ולשוב בתשובה שלימה. אלא, שנחלקו גדולי ישראל מה דינו של זה שנכשל בכך שלא פעל בהתאם לחובת הערבות המוטלת עליו ולא מחה בידי עובר עבירה, ולבסוף, אותו עובר העבירה חזר בתשובה. לדעת רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל, עדיין היהודי שלא מחה, צריך לחזור בתשובה ("יערות דבש"). אולם, לדעת אחרים, מאחר שהחוטא חזר בתשובה שלימה ועונו התכפר לו, שוב אין הוא צריך לחזור בתשובה ("חקרי לב", הובא ב"שדי חמד" ח"ז מערכת ה' אסיפת דינים אות ב') [אמנם, עליו לשוב בתשובה על ביטול מצוות תוכחה].

הערב נחשב כמי שחטא בעצמו? בספר "דעת חיים" (להרה"ג ר' חיים פרץ שליט"א) כתב הסבר נאה לפירוש מחלוקתם, ולפיו, שורשה של מחלוקת זו נעוץ במחלוקת יסודית על "תפקידו" של הערב. יש הסוברים, כי אותו אדם שלא מחה ביד עובר העבירה, נחשב כמי שעבר את העבירה בעצמו. מעתה, מה תועיל תשובת החוטא האחד לרעהו. אולם, יש הסוברים, כי אין הוא נחשב כמי שחטא בעצמו, אלא עליו לשאת בעונש על אותה העבירה, מתוך אחריותו לנעשה. לפיכך, משחזר חבריו בתשובה, בטל העונש.

בהקשר לנידון זה, חוקר ה"פרי מגדים" בספרו "תיבת גמא" (הובא ב"פתחי תשובה" י"ד סי' קנ"ז ס"ק ה'), אם אדם חייב להוציא את כל ממונו כדי לקיים את מצוות התוכחה ולמנוע מחבירו לעבור על איסור. מחד גיסא, מצוות ה"תוכחה" היא מצוות עשה, ואדם אינו מחוייב להוציא את כל ממונו כדי לקיים מצוות עשה (עיי' "שולחן ערוך" או"ח סי' תרנ"ו). אולם, מאידך גיסא, אם מחמת דין הערבות, הרי הוא נחשב כמי שעושה בעצמו את האיסור, יש, איפוא, להחשיב זאת כהוצאת ממונו כדי להמנע מ"לא תעשה" ואדם מחוייב להוציא את כל ממונו כדי שלא לעבור על איסור.

חקירה יפה, אך יתכן, כך עולה מדברי האחרונים, כי לכל הדעות, אין אדם זה נחשב כעובר עבירה. שכן, החטא נזקף לחובת האדם שהיה בידו למחות ולמנוע את ביצוע העבירה, ולא עשה כן. מיודענו, אשר אינו חייב להוציא את כל ממונו על "מצוות עשה" של "תוכחה", הלא נחשב כמי שאין באפשרותו לקיים את המצווה! ואין, איפוא, לגולל עליו את חטאו של החוטא (עיי' "פתחי תשובה" שם).

ערבות כללית שאינה תלויה בדבר: בנוסף על ה"ערבות" הבאה לידי ביטוי בנטילת אחריות על מעשים שניתן למנועם, קיימת אף "ערבות" כללית, שאינה תלויה בדבר. במדרש (חזית פ"א על הפסוק "משכני") כתוב, כי בשעה שעמד הקב"ה לתת את התורה, הוא ביקש מבני ישראל ערבות לקיומה, והם הביאו לו את בניהם כערבים. ואכן, במסכת שבת (לג/ב) מובא, כי צדיקים ותינוקות של בית רבן נתפסים בעוון הדור. קיים, איפוא, קשר ישיר בין כל יהודי ויהודי באשר הוא.

מדוע אומרים "תחנון" ביום בר המצווה? כידוע ("שולחן ערוך" או"ח סי' קל"ד סעי' ד'), אין הציבור נופלים על פניהם כאשר בעל שמחה, כגון, אבי הרוך הנימול, או חתן, משתתפים באותה תפילה. אולם, הלכה זו אינה תקפה לגבי נער ביום בו הוא נכנס בעול תורה ומצוות.

האומה נוטלת אחריות על נער בר מצווה: המקובל רבי יצחק אלפיה זצ"ל כותב בספרו "שיח יצחק" (הובא בשו"ת "ציץ אליעזר" חלק י"א סי' י"ז), כי מאחר שכל ישראל ערבים זה לזה, הרי שבאותו יום כלל ישראל נוטל אחריות על נפש נוספת מישראל, אשר הכל מקווים כי היא תלך בדרך הישר. ברם, אין לחזות את העתיד, ויתכן כי הוא ישתמט מקיום המצוות ובכך יכריע את הכף לחובה. לפיכך, אין נמנעים מנפילת אפים באותו יום.

דף לט/א ואת אשר איננו

מנהגי ישראל - באלו מנהגים חייב אדם לדבוק

"דורות הבאים וגרים העתידין להתגייר מנין? ת"ל ואת אשר איננו". במשפט קצר זה מסבירה הגמרא, מדוע אנו, צאצאי העומדים על הר סיני, וכן גרי הצדק שהצטרפו לעמנו לאחר מכן,

מחוייבים בברית ובאלה שהשביע משה את אבותינו ביום פטירתו. לא נוכחנו שם פיזית, לא נשבענו, ובכל זאת אנו מחוייבים לשבועה שנשבעו אבותינו.

מפרשים רבים עמלים לפרש כיצד היה בכוחם של אבותינו להישבע עבור הדורות הבאים אחריהם. כלום היה בכחם לעשות כן? השל"ה הקדוש (מסכת שבועות פרק תורה אור פ"ה, ובהרחבה, בעשרה מאמרות, המאמר השני אותיות ה-כ'), והמהרש"א (בסוגיינתו) מבארים על פי המבואר במדרש (תנחומא פרשת ניצבים ג'. ועיי"ש ב"כלי יקר" ובמלבי"ם), כי כל נשמות ישראל ונשמות הגרים העתידיים, עמדו במעמד זה ונשבעו. **מתי אדם חייב להמשיך במנהג אבותיו?** ומה בדבר ההנהגות שקיבלו אבותינו על עצמם במהלך הדורות? מתי אדם חייב להמשיך ולדבוק במנהגי אבותיו? ה"חוות יאיר" (שו"ת סי' קכ"ו), נשאל כן על ידי יהודי, בן לאב סגפן וצדיק אשר נהג שנים רבות להתענות בכל שני וחמישי. האם, שאל הבן, עלי להמשיך בדרכו. רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל, פרס בפניו תשובה מנומקת, כלהלן.

אל תטוש תורת אמך: אנו מכירים מנהגים שונים, שהונהגו בקהילות ישראל מימים ימימה, והועברו באדיקות רבה מאב לבנו במהלך הדורות. תקנות כל קהילה מחייבות את בני אותה הקהילה, כפי שמספרת הגמרא (פסחים נ"ב) על "בני ביישן", אשר משום כבוד השבת נהגו אבותיהם האמידים שלא להשתתף ב"יום השוק" שנערך בעיר צידון בכל ערב שבת. בניהם, שלא היו אמידים בקשו להשתתף ב"יום השוק" לצורך פרנסתם, אך רבי יוחנן מנע זאת מהם באומרו: "כבר קיבלו אבותיכם עליהם, שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטש תורת אמך". אמור, איפוא, קבוצת אנשים המקבלים מנהגים על עצמם, מחייבים בכך את בניהם אחריהם לעולם.

אכן, ה"שולחן ערוך" (יו"ד סי' רי"ד סעי' ב') מתייחס למנהגי הקהילות, ופוסק על פי פוסקים קדומים: "קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם, ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה, אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה. וכן הבאים מחוץ לעיר לדור שם, הרי הם כאנשי העיר, וחייבים לעשות כתקנתן".

מנהג המקום ומנהג היחיד: בעל ה"חוות יאיר" זצ"ל מתווה קו ברור ונהיר החוצה את ים המנהגים, ומבדיל בין אלו שיש לקיימם ובין המנהגים שאין אדם חייב לדבוק בהם. ברור, הוא כותב, כי אין בידי אדם כלשהו להתחייב עבור חבריו, או עבור צאצאיו אחריו ללא קבלת הסכמתם. אלא, שבני קהילה המקבלים מנהג על עצמם קבעו, כי בני מקום זה, שהם האחראים לו, ינהגו באופן מסויים. מכאן ואילך, כל הנוול במקום זה, או כל הבא להתגורר בו, מחוייב לנהוג במנהגי המקום. אולם, יחיד המקבל על עצמו מנהג, בניו הבאים אחריו, אינם מחוייבים למנהג זה.

עם זאת, יש לזכור, כי גם מנהג שהיחיד קיבל עליו, ובניו המשיכו לדבוק בו, אין הם רשאים לחדול בהם ממנהג זה על דעת עצמם, שהרי הוא הפך למנהגם שלהם, וזה מכבר חדל להיות מנהג יחיד של אביהם [כדין כל מנהג טוב שאדם נוהג, שאין לבטלו ללא התרת נדרים, כמבואר ב"ד"ד סי' רי"ד, עיי"ש] הגר"ש וואזנר זצ"ל (שו"ת "שבט הלוי" ח"ט סי' קצ"ג) נזקק להלכה זו, במענה לשאלה הבאה שעלתה על שולחנו. **יולדת שנדרה - בני יוקדש ללימוד תורה:** זוג הורים סייעו לכלכלית לבנם אשר שקד על תלמודו. לימים משהורע מצבם הפיננסי של הוריו, שקל הבן לצאת משערי בית המדרש ולעסוק לפרנסתו. אלא, שלפתע, נזכרו הוריו, כי כאשר כרעה האם ללדת את מיודענו ותקש בלידתה, והיא נדרה, בהסכמת בעלה, כי חייו של בן זה יוקדשו ללימוד תורה! הרשאי הוא לחדול מלימודו?

ובכן, השיב הגר"ש וואזנר זצ"ל, אין הוריו יכולים להדירו ולחייבו. אולם, אם עד כה הוא למד תורה משום נדרם של הוריו, הרי שהוא כבר קיבל **בעצמו** לנהוג כנדרם, ושוב אין זה מנהגם, קבלתם, נדרם, כי אם מנהגו שלו, קבלתו שלו. אך אם למד תורה כדרך כל בחור ישיבה המחונוך לכך, אין הוא מחוייב לקבלה זו של הוריו.

ללמוד משנה

מהיום זה קל!

תכנית לימוד יומית
שתי משניות יומיות להשלמת סדר זרעים בשנה

צלצלו עכשיו וקבלו ספר ***3764** חודשי ראשון **הינם**

פירוש ברור ונוח להבנה	גודל קומפקטי במיוחד	עיצוב מנצח ואווירת מאירות עיניים	מתאים לכל זמן ועת	מני חודשי עד הבית

שיעור והפצה יפה טף

- לעילוי נשמת
אמי מורתי **חיה ויניגור** ע"ה
בת הר"ר מנחם מנדל ז"ל
נלב"ע י"ג בטבת תשס"ד
תנצב"ה
- לעילוי נשמת
הר"ר **אלתר אהרון יצחק הרשקוביץ** ז"ל
ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע י"ז טבת תשע"ו
תנצב"ה
- לעילוי נשמת
מרת **שפרינצה זילברשטיין** ע"ה
ב"ר שמואל נתן זייף ז"ל נלב"ע י"ד בטבת תשנ"ו
תנצב"ה
הנוצחה ע"י משפחות בר-שי ואלדר שיחיו
- לעילוי נשמת
מרת **חנה צירל וינדרבוים** ע"ה
ב"ר ישראל יעקב ז"ל נלב"ע י"ד בטבת תשס"א
תנצב"ה
הנוצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!
חייג עכשיו: *3029
או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il